

Engin Erkiner: *Yazının başlığı, o dönemi yaşayanlara, "Sosyalist" gazetesinin 12 Mart'tan sonra yayınlanan sayısındaki başlığı anımsatır: Orada, "Ordu Kılıcını Attı" diye yazmıştı Hikmet Kıvılcımlı. Sonraki gelişmeler, Türk ordusundan şu veya bu düzeyde ilericilik, devrimcilik, solculuk bekleyenler için hayal kırıcı olmuş; ordu, kılıcını devrimcilerin kafasına attığını uygulamalarıyla en anlayışsız insanlara bile kavratmış; 12 Mart 1971'e kadar ordunun ilerici özelliklerinden söz edenler, kısa sürede bu söylemi bırakmışlardı. 12 Mart sonrasındaki birkaç ay, Türk ordusunun ne olup ne olmadığını ciltler dolusu inceleme ve araştırmadan daha iyi anlatmıştı.*

Buradan nereye varılabilir? Türkiye sosyalistleri, 1960'lı yıllarda, ordunun ilerici özelliklerinden söz ettiklerinde büyük bir yanılgı içinde miydiler? Ya da son yılların söylemiyle ifade edersek, "Türkiye solu o dönemde resmi ideolojinin, Kemalizmin yoğun etkisi altında mıydı?"

Bu soruya, "hem evet hem de hayır" yanıtı verilebilir. Farklı amaçlarla yapılmış olsa bile, 27 Mayıs darbesi Türkiye'de solun yasallaşması ve gelişmesi yönünde önemli olanak sağlamıştır. Dahası, silahlı kuvvetler, 1960'lı yılların başlarında toplum içinde elit bir zümre değildi. Subayların diğer devlet memurlarından önemli bir farkı yoktu; ordu pazarları açılmamış, Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK) henüz gelişmemişti.

1960'lı yıllarda sosyalistlerin büyük bölümü, Kurtuluş Savaşı olarak da adlandırılan cumhuriyetin kuruluş mücadelesi ve sonrasındaki reformları gerçekleştirmelerinin yanı sıra, 27 Mayıs darbesini de yapan silahlı kuvvetlerin, bu önemli rolünü devletçi ve anti-emperyalist bir doğrultuda sürdürmesinden yanadır. Kurtuluş Savaşı ve 1930'lu yıllardaki devletçilik dar bir çerçevede ve tümüyle Kemalizme özgü olgularmış gibi değerlendirilmekte, bu özgünlük de sonuçta silahlı kuvvetlerin neredeyse kutsal bir varlık düzeyine yükseltilmesini sağlamaktadır.

Bu satırların yazarı, 15-16 Haziran 1970 işçi eylemlerinden sonra Taner Timur'un "Türk Devrimi ve Sonrası"nı okumuş ve Kemalizmin uygulamalarıyla Türk burjuvazisinin ihtiyaçlarının paralellliğini, ardından "Devlet ve İhtilal" ile de ordunun egemen sınıfların düzenini sürdüren önemli bir baskı aracı olduğunu öğrenmiş ve çok hayret etmişti. O dönemde, 20'li yaşların başlarındayken, olayların dayatması sonucu bu kitapları okuyunca hayrete düşen sadece kendisi de değildi.

Türkiye devrimci hareketinin silahlı kuvvetlere yönelik o dönemdeki değerlendirmeleri oldukça abartılı olmakla birlikte, tümüyle yanlış da değildi. Sosyalist dünya görüşünün subaylar arasında -tek tük ilişkilerin ötesinde- örgütlenebildiği tek dönem 1965-1971 arasındır.

Hikmet Kıvılcımlı da Türk ordusunun ilerici özelliklerini vurgulamıştır, ancak Kıvılcımlı'yı bu konuda 1960'lı yılların diğer sosyalistlerinden ayıran önemli bir özelliği vardır: Diğerlerinin görüşlerinde dönemin koşulları büyük rol oynamıştır; Kıvılcımlı için ise dönemsel etkinin rolü daha azdır. Onun Türk ordusuyla ilgili görüşlerinin teorik temelleri vardır ve bunlar Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşuna ve Tarih Tezi'ne kadar uzanır. Yazımızın başlığında yer alan "silahlı kuvvetler", cumhuriyet dönemi Türk ordusundan daha geniş bir içeriğe sahiptir; Osmanlı'nın ilk dönemindeki alp erenlere, komünal toplumun güçlü izlerini taşıyan göçebe savaşçılara ve "barbar" denilen topluluklara kadar gider.

Kıvılcımlı'nın tarih anlayışında "silahlı insanlar topluluğu" büyük öneme sahiptir. Tarihimizle ilgili olarak bu önem, Orta Asya'dan gelen göçebe aşiretlerden Osmanlı Beyliği'nin kurulmasına, oradan Kurtuluş Savaşına ve 1960'lı yıllara kadar uzanan bir döneme yayılır.

Bu uzun süreci Kıvılcımlı'dan birkaç alıntıyla göstermek mümkündür:

"Uzak tarihimizden gelen milletçilik geleneği Osmanlılıktan kalmaz. Kayı Boyu, Orta Asya'nın ilkel komünasından aktardığı sosyal geleneklerini miri toprak biçimine sokmuş ve Osmanlı saltanatının sonuna dek sürdürmüştür." (1)

"İlk Osmanlılar aslandılar. Yalnız kılıç aslanı değil, devrim aslanı, tarihsel devrim aslanıydılar." (2)

Kurtuluş Savaşı'nda da aynı gelenek kendini gösterir:

"Kurtuluş Savaşçılığı: Her millet, hele geri ülkelerde emperyalizme karşı savaştı. Kimileri bizden çok önce savaştı. Ama Türk silahlı ve aydın gençleri, 'Genç Türk' geleneği ile savaşarak, ilk büyük anti-emperyalist zaferi kazandı. Bunda, uzak tarihimizin ilkel komüna gelenek ve göreneklerinden kalmış Genç Türkler düşünce ve davranışının özü rol oynamıştır. Onun için, anti-emperyalist savaşlarda Türkiye'nin kurtuluş savaşı anılır." (3)

Hikmet Kıvılcımlı, doğru bir saptamayla, Osmanlı anlaşılmadan Türkiye Cumhuriyeti'nin anlaşılamayacağını söyler. Bu, dönemin ilericileri arasında egemen olan tarih anlayışından farklıdır. Sosyalistler, yıllarca, Osmanlılar ve genel olarak eski Türkler hakkındaki her türlü araştırmayı faşistlere bırakmışlardır. Osmanlı denilince, o da yakın tarihe ait olduğu için, Tanzimat'tan ya da en fazla III. Selim'den gerisine gidilmezdi. Kıvılcımlı ise Osmanlı tarihini başlangıcından itibaren incelemeye yönelir ve buradaki yanılgısı O'nun sadece ilk Osmanlılar hakkındaki yanlış değerlendirmelerini değil, Türkiye Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetlerine yönelik "aşırı abartılı" beklentilerini de belirleyecektir.

Konumuz, Hikmet Kıvılcımlı'nın genel olarak Osmanlı hakkındaki değerlendirmeleri değildir; ne var ki, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş dönemiyle ilgili saptamaları, silahlı kuvvetler hakkındaki görüşlerinin şekillenmesinde önemli olduğu için, özellikle bu konu üzerinde duracağız.

"Osmanlı Tarihinin Maddesi" kitabının başlarında şöyle yazıyor Kıvılcımlı:

"Osmanlı Tarihi her zaman en skolastik biçimi ile verildi. Tarihöncesinden Tarihe geçişlerin en iyi bilineni Osmanlılık olduğu halde, o dünya tarihi için ilginç aydınlanmalar getiren geçit hiç ağıza alınmıyor." (4)

Kıvılcımlı, alıntının devamında, Osmanlı'nın Batı feodalitesine benzememesine dikkat çekiyor ve bu konu üzerinde durulmamasını eleştiriyor. Ne ki, konumuz açısından bizi yukarıdaki alıntıda asıl ilgilendiren "Tarihöncesinden Tarihe geçişlerin en bilineni Osmanlı" saptamasıdır.

Kıvılcımlı, bu görüşünü "Tarih Tezi"nde şöyle açıklıyor:

"Bütün kadim imparatorluklar gibi, Osmanlılığı da toprak meselesi kurdu, toprak meselesi yıktı. Osmanlıların (herhangi sosyalist bir şuur iddiası dışında): sırf Tarihöncesi ilkel sosyalizminin toprak özel mülkiyetine önem vermiyen Göçebe toplumundan geldikleri için, yaptıkları Tarihçi Devrimci yoluyla kendiliğinden uyguladıkları DİRLİK DÜZENİ: köklü toprak devrimi oldu." (5)

Kıvılcımlı, Tarih Tezi'nin ilk sayfalarında "tarihsel devrim"in ne olduğunu da şöyle açıklar:

2

"Antika Tarihte, bir Medeniyetten ötekine geçişi sağlayan nicelik sıçraması: araya barbar adlı taze insancıl üretici güçler girmedikçe gerçekleşmemiştir. Çürümüş bir

medeniyetin DEVRİLİP ortadan kaldırılması hep barbarların akınıyla kesinleşmiştir. O yıkılışlara Sümer'lerden Grek'lere dek 'TUFAN' denilmiş, İslamlık'ta 'KIYAMET' adı verilmiştir. Biz basitçe 'TARİHCİL DEVRİM' terimini uygun buluyoruz. Çünkü medeniyetin yıkılışı da bir DEVRİM'dir. Ama, SOSYAL DEVRİM: aynı Toplum içinde bir Sosyal Sınıfın ötekisini kaldırmasıdır. Tarihçil Devrim: Toplum dışından gelen daha geri, bir BAŞKA TOPLUM insanlarınca yapılır. Sırf SOSYAL DEVRİM olamadığı için, onun yerine TARİHCİL DEVRİM GELİR." (6)

İlk Osmanlılar -Kıvılcımlı'nın iddiasına göre- göçebe toplumundan yıkılmakta olan İslam medeniyetinin topraklarına gelmişler ve köhnemiş bir medeniyeti -Bizans'ı- yıkmışlardır.

Kıvılcımlı'nın "Osmanlı Tarihinin Maddesi"nin ilk sayfalarında kısa aralıklarla ifade ettiği şu saptamalar, Osmanlı'nın kuruluş özelliklerinin Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar yansıdığını gösterir:

"Biz Türkiye'nin Türkleri ise, gırtlığımıza dek Osmanlı Tarihinin Maddesi ve Ruhu içindeyiz." (...)

"İzlenimlerimizde yanılmıyoruz. Osmanlı 'Madde'nin ardında bir 'Ruh' yatıyor. O 'Ruh' bizi çarpıyor. O ruh yalnız kimesnecil olarak bizi çarpmakla kalmıyor. Bütün insanlık tarihini de 6-7 bin yıl allak bullak etmiştir. O ruhu, hiç değilse en basit ve açık duran, izleri en az yitmiş Osmanlı örneği içinde az çok yakalayabilmeliyiz.

'Ruh': sınıflı medeniyetten önceki sınıfsız 'İlkel Komuna' (Commusnisme Primitif) denilen toplum biçiminin insanlık gidişine vurduğu alinyazısıdır. Osmanlı-Türk atalarımız -'Hâşâ!' 'Komünist' miydiler?" (7)

Burada, "Osmanlı'nın böyle bir 'ruh'u var mıydı?" sorusuna geliyoruz.

Osmanlı'nın -Kıvılcımlı'nın anladığı anlamda- bir ruh'u yoktur. İlk Osmanlılar ilkel sosyalist toplumun derin izlerini taşıyan göçebeler değildiler; bu nedenle de, Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuna ve sonraki aşamalarına ilkel sosyalist ruh'un damgasını vurması sözkonusu değildir. Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi, Osmanlı'nın kuruluş ve gelişmesine uygulanamaz.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuyla ilgili olarak yerli ve yabancı tarihçiler tarafından yazılmış çok sayıda yapıt bulunuyor. Burada bunlardan sadece dört tanesini anacağım: Hikmet Kıvılcımlı ile aynı dönemde yaşayan Fuad Köprülü'nün "Osmanlı'nın Etnik Kökenleri", Sencer Divitçioğlu'nun "Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu", Rudi Paul Lindler'in "Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar" ile çeşitli yerli ve yabancı yazarların konuyla ilgili görüşlerini içeren "Söğüt'ten İstanbul'a: Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar". (8)

İlk Osmanlıların kökeni, Beyliğin kurulduğu tarihsel ortam ve gelişme dinamikleri üzerine farklı görüşler olmakla birlikte, Osman Bey ve çevresinin ilkel toplumun güçlü izlerini taşıyan göçebeler olmadıkları konusunda görüş birliği bulunuyor. Bazı yazarlara göre Osmanlıların ait olduğu Kayı Boyu, Türklerle birlikte Anadolu'ya girmiştir, yani Osmanlı Beyliği kurulduğunda yaklaşık 200 yıldan beri burada bulunmaktadır. Bir başka görüşe göre, Osmanlı Beyliği Türkmen nüfusunun üç kuşaktan beri yoğun olarak bulunduğu bir alanda kurulmuştur. İlk Osmanlıların bazı göçebe özelliklerinden sözeden Lindner bile, bunların hızlı biçimde ortadan kalktığını belirtir.

3

İlk Osmanlıların bazı göçebe özellikleri olsa bile yerleşik yaşama oldukça yakındırlar, ilkel toplumdan çıkmış göçebelerden ise oldukça uzaktırlar. Birçok yazar,

Anadolu Selçuklularının ve ekonomik ve askeri bir örgütlenme olan Ahiliğin ilk Osmanlılar üzerindeki etkisini özellikle belirtir. Osmanlılar dikkate değer ölçüde gelişmiş bir devlet örgütlenmesi yeteneği göstermişlerdir. İlkel toplumun güçlü izlerini taşıyan bir göçebe topluluğunun böylesi bir özellik göstermesi mümkün değildir. İlk Osmanlılar Bizans'ın ve Anadolu'da mevcut olan islam örgütlenmesinin bazı kurum ve kadrolarını almış olsalar bile, devlet tecrübesi bulunmayan bir göçebe topluluğu temelinden hareketle öncelikle Balkanlar'da

yayılmak ve 600 yıl sürecek büyük bir imparatorluğun temellerini atmak mümkün değildir.

Hikmet Kıvılcımlı, Namık Kemal tarafından ifade edilen ve Cumhuriyet yöneticilerince de genel kabul gören "Cihangirane bir devlet çıkardık bir aşiretten" görüşünü, sorgulamadan kabullenmiştir. Bu, nedensiz değildir; çünkü İlkel toplumun özelliklerini taşıyan birkaç yüz göçebe çadırından doğan imparatorluk anlayışı Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi'ne de uymaktadır.

Tarih araştırmalarının antropoloji, alan araştırmaları ve başka birçok konudaki gelişmelerin sonucu olarak sürekli geliştiği, Kıvılcımlı'nın görüşlerini sonraki dönemdeki gelişmelerin çerçevesinde değerlendirmenin doğru olmayacağı söylenebilir. Bu görüş ancak bir oranda doğrudur, çünkü ilk Osmanlıların kökeni konusunda tartışmalar Kıvılcımlı'nın Osmanlı Tarihi'nin Maddesi'ni yazdığı yıllarda da vardır. Birakalım uluslararası alanı, Türkiye'de de vardır. Yerli ve yabancı kaynaklardan alıntılar yapan Kıvılcımlı'nın Fuad Köprülü'den hiç söz etmemesi dikkat çekicidir. Cumhuriyet döneminde Osmanlı tarihi araştırmalarının önde gelen adı olan Fuad Köprülü, 1935 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde Osmanlı İmparatorluğunun Kökenleriyle ilgili üç konferans vermiş ve bu konferans notları Paris'te çıkmıştır. Bu kitabın Türkçesi 1943 yılında "Osmanlı İmparatorluğu'nun Etnik Menşei Meseleleri" başlığıyla Belleten'de yayınlanmış, 1959 yılında ise "Osmanlı Devletinin Kuruluşu" adıyla kitap olarak yayınlanmıştır. Kıvılcımlı gibi bir araştırmacının Fuad Köprülü'nün görüşlerinden, adı geçen makale ve kitaptan haberinin olması gerekir, ama sözünü etmez. Osmanlı Tarihinin Maddesi'nin birinci cildindeki bibliyografya ve ikinci cildindeki dipnotlarda; Abdullah Şeref'in "Tarihi Devlet'i Osmaniye"sini, Hammer'in "Osmanlı Tarihi"ni, Koçi Bey Risalesi'ni, Ömer Lütfü Barkan'ın ""Osmanlı İmparatorluğunda Kuruluş Devrinin Toprak Meseleleri"ni, Beçevi Tarihi'ni, çeşitli Fransızca kitapları ve daha sayılabilecek birçok kaynağı bulabilirsiniz; zamanının önemli dergisi olan Belleten'de yayınlanmış makaleyi, daha sonra çıkmış olan kitabı ve Fuad Köprülü'yü bulamazsınız. Bu, rastlantı değildir; çünkü Köprülü, ilk Osmanlıların ilkel komünal toplumdan kopup gelen göçebeler olmadıklarını -gerekçeler göstererek- savunmaktadır ve bu görüşün kabulü, Kıvılcımlı'nın sadece Osmanlılarla ilgili değerlendirmesinin değil, Kurtuluş Savaşı ve cumhuriyet dönemindeki Türk ordusu ile 27 Mayıs değerlendirmesinin de geçersizleşmesi anlamına gelirdi.

Buradan hareketle, Hikmet Kıvılcımlı'nın tarih araştırmalarında yeterince bilimsel davranmadığı sonucuna ulaşılabilir. Tarih araştırmalarına yıllarını vermiş, antika tarih konusunda dikkate alınması gereken bir görüş geliştirmiş olan Kıvılcımlı'nın, araştırmalarında en azından gerekli titizliği göstermediği hattâ teorisine uymayan bazı konuları atlamayı tercih ettiği söylenebilir.

KURTULUŞ SAVAŞI VE 27 MAYIS

Kıvılcımlı'nın Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili görüşleri, O'nun "kurtuluş savaşı" ve 27 Mayıs değerlendirmesinin ana hatlarını da belirler. Bu değerlendirmede Kıvılcımlı, bazı noktalarda dönemin sosyalistlerinin yanılgılarını paylaşmaktadır; ne ki, kendisi için bu yanılgılar dönemsel etkilerden kaynaklanan bir özellik değildir, teorik temellere dayanmaktadır. Bu nedenle de düzeltilmeleri daha zordur.

Örneğin Kıvılcımlı, Yön'ün "kurtuluş savaşı"nın karakteriyle ilgili görüşlerini eleştirirken sadece dönemin sosyalistlerinde egemen olan bir yargıyı paylaşmamakta, bu savaşta ilkel kömüne gelenek ve göreneklerden kalmış bir öz de görmektedir.

"Atatürk devrimleri ulusal kurtuluş ateşi içinde başladı. Bu devrimler 'Batılılaşmak' mıdır, 'Batılılaşmamak' mıdır? Onu, 42 yıl sonra yazı alanına girecek 'Yöncü'lerden öğrenmek yerine, Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki ilk açış söylevinden okumak daha yerinde olur.

Mustafa Kemal Paşa, dünya önünde giriştiği devrimin bir kurtuluş savaşı olduğunu söyledi. Bu ulusal kurtuluşun iki amacı bulunduğunu belirtti: 1- Emperyalizme ve kapitalizme karşı gelmek, 2- Zorbalığa (Osmanlı derebeyliğine) karşı gelmek,

Mustafa Kemal Paşa'nın kendi ağzından çıkan bu iki amacı, Yönizmin atlayarak görmezlikten gelmesi, nasıl bir 'sosyalizm', 'solculuk', 'hızla kalkınma' ya da 'hızla yükselme' olur? Anlaşılmıyor." (9)

Kurtuluş Savaşı'nın, Mustafa Kemal'in sözleriyle, "bizi mahvetmek isteyen emperyalizme ve kapitalizme" karşı verildiği doğrudur. Ne ki, buradaki karşıtlıktan çıkarılması gereken sonuç anti-emperyalist ve anti-kapitalist olmak değildir. "Kurtuluş Savaşı", Batı devletlerinin Anadolu Türklerini koymak istedikleri yere, İç Anadolu'da küçük bir alanda kurulmuş ve herşeyiyle dışa bağımlı bir devlet anlayışına karşıdır. Bu anlamda Batı'nın kapitalizm ve emperyalizmine -onun kendisi hakkındaki planlarına karşı olduğu oranda- karşıdır. Batı, Sevr'i geçersizleştirmiş, sınırlarını genişletmiş bir Türkiye'yi tanıdıktan sonra, o anti-emperyalizmden ve hele de anti-kapitalizmden geriye birşey kalmaz. Anadolu hareketinin en güzel ifadesi kendini "Batı'ya rağmen Batılılaşmak" sözlerinde bulur. Türkiye, Batı'nın kendisine "uygun bulduğu" yeri kabul

etmeyerek Batılılaşmak -daha açık bir ifadeyle kapitalistleşmek- istemektedir.

"Kurtuluş Savaşı" ve Mustafa Kemal konusunda 1960'lı yılların Türkiye sosyalistleri de Kıvılcımlı gibi düşünüyorlardı, bir bölümü hâlâ öyle düşünmektedir. Kıvılcımlı'yı farklı kılan, O'nun bu değerlendirme için oluşturduğu ve yaklaşık 600 yıl öncesine dayanan tarihsel temeldir.

Bu tarihsel temel çerçevesinde ele alındığında, Hikmet Kıvılcımlı'nın 27 Mayıs değerlendirmesi ve Milli Birlik Komitesi'ne yaptığı çağrılar şaşırtıcı değildir.

Kıvılcımlı, 27 Mayıs'ın ardından MBK'ne iki mektup gönderir:

"Türkiye'de finans kapitalin yaydığı afyonkeşlikten halkı uyaracak program ve tüzük 1954 yılından beri, teorik gerekçesi ve pratik davranışlarıyla hazır. Vatan Partisi, hemen yapılabilecek işi, 27 Mayıs'ın ertesinde MBK'ne birinci açık mektubuyla sundu. 10 Temmuz'da geniş ikinci açık mektup ve gerekçe-program-tüzük ile önerilerini belirtti. MBK'de 'rezonans' görülmedi." (10)

Kıvılcımlı, MBK'ni Vatan Partisi programının en azından bir bölümünü uygulamaya çağırıyordu. İkinci Mektup'tan iki aktarma yapalım:

"Bu şartlar altında, Milli Birlik Komitesi (İkinci Meşrutiyetçilerin Hürriyet ü İtilaf ve

5

İttihad ü Terakki Fırkalarına bakmıyan Atatürk'ün Halk Partisi gibi), bütün milleti prejüsesiz çağıracağı bir ikinci Kuvayımillîye Partisi kurmalıdır." (11)

"Siz Millet hayatının yüzlerce yılında bir görünen güçlü bir HAKEM'siniz. Teker kişi olarak

Arab'ın 'Halitatül hataven-nisyan (Yanlıklar ve unutkanlıklar katışımı) dediği birer insan olabilirsiniz. Ama, KOMİTE olarak -Halk dilindeki kutla 'ÜÇLER', 'YEDİLER', 'KIRKLAR' gibi 'OTUZSEKİZLER' adı ile tarihe geçecek işler yapmaya çağrılı evliyalarsınız. (İkinci Kuvayımilliyeciliği) siz de başaramazsanız yazık olur Türk milletine." (11)

Hikmet Kıvılcımlı, Yön'ü eleştirdiği kitabında, ikinci mektuptan bu aktarmayı yaparken söze: "Devrimcilere şöyle denildi" diye başlamaktadır.

Buradan hemen çıkan sonuç, Kıvılcımlı'nın orduyu egemen sınıfların önde gelen bir baskı aracı olarak görmediğidir; çünkü böyle bir görüşe sahip olan bir sosyalistin ordunun en üst kurumuna böyle seslenmesi mümkün değildir. Kıvılcımlı'ya göre Türk ordusu oldukça özel bir yapıya sahiptir. Bu "özel"lik başlıca iki unsurdan kaynaklanır: Bunlardan ilki "tarihsel devrim geleneği" iken; ikincisi, hakim sınıfın (finans kapitalin) ordu üzerinde egemenlik kuramamış olmasıdır. Kıvılcımlı, ilk olarak Ant Yayınları tarafından 1970'de yayınlanan Yön Hareketi'yle ilgili kitabının son sayfalarında bunu şöyle anlatır:

"Türkiye'nin finans kapital zümresi, tarihsel devrimler gelenekli ve daha dün ulusal kurtuluş savaşı yapmış Türk ordusunu, Kore Savaşı gibi uzak serüvenlerde sömürge ordusu yapmayı denedi." (...)

"(...) Ne Türkiye genlikli bir modern kalkınmış ekonomi temeline sahipti, ne finans-kapital oturaklı ve tutarlı bir kapitalist sınıfın bütünlüğünü ve kendince haklılığını, meşruluğunu temsil ediyordu. O yüzden Türk ordusu gerek maddesi, gerek ruhuyla, finans-kapitalin ne ayrıcalıklı metropol kastı, ne sömürge aylıklı askeri olamadı.

27 Mayıs bu ekonomik ve sosyal kritik durumu gidermek yerine büsbütün açığa vurdu. Menderes'in DP'si, Türk subayını lojman vb. yem borularıyla 'evcilleştireceğini' umdu. Aldığı karşılık umut verici olmadı. Demirel AP'si Orko vb. yem borularıyla DP'nin CIA'dan öğrendiklerini yeniden uygulamaya çalışıyor. Bu, hacıağa çocuklarını meclislerde 'transfer' etmek, ya da halk oylarını kasaba tezgahında pazarlamak kadar kolay olacağı hiç benzemiyor.

O zaman Türk ordusuna tek yol kalıyor. Halk ordusu olmak. 27 Mayıs ve sonrası, o çabanın bir denemesidir. Bilince çıkamadığı için kördövuşüne dönmüştür." (12)

Türk ordusunun tarihsel devrimler geleneği yoktur, ama Hikmet Kıvılcımlı ordunun -en azından o yıllarda- finans kapitalin tam egemenliği altında olmadığını söylerken haklıdır. 1960'lı yıllar aynı zamanda bu egemenliğin kurulma yıllarıdır. Ordunun subay kademesi, OYAK aracılığıyla finans kapitalin denetimine girmemiş, onun önemi gittikçe artan bir parçası durumuna gelmiştir. Bu sürecin ilk etkileri 15-16 Haziran 1970 işçi ayaklanmasına karşı ordunun tutumunda kendisini göstermiş ve sol basında buna yönelik yazılar yayınlanmıştır. (En azından Ant Dergisi'nin "Kapitalistleşen Subaylar İşçileri Yargılayamaz" başlıklı sayısı hatırlanabilir.)

Hikmet Kıvılcımlı, 15-16 Haziran'dan yaklaşık 9 ay sonra verilen 12 Mart 1971 muhtırasının ardından "Ordu Kılıcını Attı" diye yazabilmiştir. Bunun, politik gelişmeleri yeterince izlememekten kaynaklandığını sanmıyorum. Uzun hapisane yıllarında bile sadece yerli değil Fransızca yayınları bile izlemeye çalışan Kıvılcımlı'nın, 1970'li yıllarda Türkiye'de ordunun değişen özellikleri hakkındaki yazılardan habersiz olması, bunları

6

okumamış olması düşünülemez. Kıvılcımlı teorisinde ısrar etmek zorundaydı; çünkü O'nun silahlı kuvvetler hakkındaki görüşleriyle, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti devleti hakkındaki değerlendirmeleri içiçe girmiştir. Ordunun değerlendirilmesi konusundaki önemli bir değişim, kaçınılmaz olarak teorinin bütününe yansıtılacaktı.

SONUÇ

Kıvılcımlı'nın -geniş anlamda- silahlı kuvvetlerle ilgili görüşlerini incelemek için, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan günümüz Türkiye'sine kadar neredeyse 700 yıllık bir dönemi -sadece konumuzla ilgili başlıca yönleriyle- ele almak zorunda kaldık. Gerçekte Kıvılcımlı'nın Tarih Tezi de silahlı insan topluluklarıyla yakından ilgilidir, ama konumuz açısından gerekli olmadığı için bu yazıda Osmanlı'dan öncesine değinilmemiştir. Osmanlı Devleti döneminde de, konuyu dağıtmamak amacıyla, bazı askeri-toplumsal olayları -örneğin Kıvılcımlı'nın Yıldırım Bayezid'in 1402 Ankara Savaşı'nda Timur'a yenilmesiyle ilgili olarak getirdiği açıklamayı- atlamak durumunda kaldık.

Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde silahlı kuvvetlerin önemli rolü vardır. Kivilcimlı, teorisinde, Osmanlı'nın kuruluşunda yeralan ve ilkel kömünal toplumun güçlü izlerini taşıdığını iddia ettiği aşiretin silahlı gücüyle, 27 Mayıs'ı gerçekleştiren Türk ordusunu birbirine bağlamıştır. Yaklaşık 700 yıllık tarihin irdelenmesinde -geniş anlamıyla- silahlı kuvvetler önemli bir eksenidir. Bu nedenle, Kivilcimlı'nın silahlı kuvvetler hakkındaki değerlendirmelerinin özellikle de 1971'dan başlayarak açıkça ortaya çıkmış gerçekler temelinde düzeltilmesi mümkün değildir. Böyle bir düzeltme, Kivilcimlı'nın Osmanlı ve Türkiye toplumuyla ilgili başka görüşlerinin de geçersizleşmesine neden olacaktır.

Her teori zamanla eklere ve düzeltmelere ihtiyaç duyar. Cumhuriyet tarihinin yakından incelenmesi, bu tarihte önemli işlevi olan ordunun üzerinde daha önce düşünülmemiş özgüllüklerinin de ortaya çıkmasına neden olur. Bir araştırmacı bu konuda ulaştığı sonucu şöyle açıklar:

"Türkiye'de Silahlı Kuvvetlerin salt baskı aygıtı olarak kalmadığı, ideolojik mücadelede de aktif roller üstlenen bir kurum olduğu ortaya çıktı. (...) Türkiye'de ordunun son derece önemli konuma sahip olmasında, baskı aygıtı niteliğinin dışına taşan işlevleri çok daha belirleyicidir." (13)

Yazara göre, ordu, cumhuriyetin kuruluşundan sonra yaklaşık 70 yıl boyunca her yıl çok sayıda erkeği "eğitmiştir". Bunun küçük bir bölümü silahlı eğitimidir; okuma-yazma ve meslek kurslarının yanı sıra, hiyerarşiye kayıtsız şartsız uymak başta olmak üzere askerlikte günlük yaşantıyla da desteklenen sıkı bir ideolojik eğitim de vermiştir. Bu eğitim, geçtiğimiz on yılda görsel medyanın olağanüstü gelişmesi sonucu daha karmaşık ve dolaylı yöntemlerde sürdürülmektedir.

Ordu, devletin ideolojik aygıtlarından bir tanesidir; Cumhuriyet döneminin büyük bölümünde en önemlisidir. Sadece baskı gücü olarak değil, ideolojik bir güç olarak da rejimin kendisini yeniden üretmesinde kilit işleve sahip olan bir kurum, finans kapitalin denetimine giremez, ancak onun önemli bir parçası durumuna gelebilirdi. Ordunun Cumhuriyet döneminde yerine getirdiği işlevler ve bu temelde oluşan yapısı, onun, büyük çalkantılar geçirmeden finans kapital içinde yer alabilmesine olanak sağlamıştır. Bu kurum, içinde ilericilerin en fazla olduğu dönemde bile, işçi sınıfına ve sosyalizme yabancı olmuştur.

Hikmet Kıvılcımlı, 22 yılı hapisanelerde geçen sosyalizm mücadelesi süresince Türkiye'nin özgün yanlarını araştırdı. Yaşadığınız toprakların özelliklerini bilmedikçe genel

teoriyi bilmek -daha doğru bir deyimle ezberlemek- anlam taşımaz. Kıvılcımlı'nın ulaştığı sonuçların içerdiği yanlışlar, O'nun bu çabasının değerini gölgelemez.

Türkiye tarihinin ve toplumunun özgün yanları üzerine kafa yoran herkes Kıvılcımlı'yı okumalıdır. Bu toprakların özelliklerinin araştırılması denilince insanların aklına İdris Küçükömer, Cemil Meriç, Şerif Mardin, Yalçın Küçük, Ahmet Hamdi Tanpınar, Mustafa Akdağ, Doğan Avcıoğlu, Halil İncelik, Ömer Lütfü Barkan ve adları eklenebilecek birkaç kişi daha gelir; Hikmet Kıvılcımlı gelmez.

Türkiye solu, ne yazık ki, kendi insanının değerini bilmemekte Türkiye sağından daha ileridedir.

NOTLAR:

1. 27 Mayıs Yön'ün Yönü Devletçiliğimiz, Bibliotek Yayınları, 1989, s. 43

2. a.g.e. s. 143

3. a.g.e. s. 44

4. Osmanlı Tarihinin Maddesi - I, Tarihsel Maddecilik Yayınları, 1974, s.16

5. Tarih Tezi, Tarih ve Devrim Yayınevi, 1974, s. 67

6. a.g.e. s. 21-22

7. Osmanlı Tarihinin Maddesi -I, s. 8

8. Fuad Köprülü: Osmanlı'nın Etnik Kökeni, Kaynak Yayınları, ikinci baskı, 1999; Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz: Söğüt'ten İstanbul'a, İMGE Kitabevi, 2000; Sencer Divitçioğlu: Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu, YKY, ikinci baskı, 2000; Rudi Paul Lindner: Göçebeler ve Osmanlılar, İMGE Kitabevi, 2000.

9. 27 Mayıs Yön'ün Yönü Devletçiliğimiz, s. 30

10. a.g.e. s. 204

11. a.g.e. s.155

12. a.g.e. s. 237-238

13. Serdar Şen: Silahlı Kuvvetler ve Modernizm, Sarmal Yayınevi, 1996, s. 12